

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

Розвиток сільського туризму в регіонах України є одним із напрямків залучення населення до підприємницької діяльності, потенціалом якого є людські ресурси сільської території та природно-рекреаційні ресурси, попит туристів на відпочинок в мальовничих сільських районах з ціллю відтворення фізичних та духовних сил. Загальний соціально-економічний ефект складається за рахунок застосування праці і створення нових робочих місць, подоланні просторової асиметрії розвитку регіональної економіки і відтворенні продуктивних сил суспільства. Відновлення та поширення діяльності закладів соціально-культурного призначення в туристично-рекреаційній галузі буде поступово формувати сферу нетрадиційних для села видів підприємницької діяльності в сфері гостинності та розваг. Формування туристичного потоку у внутрішньому туризмі, різновидом якого є сільський туризм, перш за все забезпечено положенням ст. 45 Конституції України, у якій закріплено право на відпочинок та щорічної відпустки. По друге, визначення діяльності в сфері сільського туризму в рамках особистого селянського господарства відповідно до статті 1 Закону України „Про особисте селянське господарство”. Прагнення до забезпечення сталого розвитку регіону висуває цілий комплекс вимог до існуючого якістю навколишнього середовища і вирішення проблеми взаємодії природи і суспільства. Сучасна концепція сталого розвитку регіону визначає актуальність створення такої системи, яка б забезпечувала збалансовану модель відносин між природним середовищем, різними видами господарської діяльності у сфері рекреації і туризму та соціально-економічними інтересами різних груп населення.

За даними Світового економічного форуму, Україна наразі використовує менш ніж третину від наявного туристичного та рекреаційного потенціалу. За експертними оцінками, при повноцінному розкритті українського туристичного

потенціалу надходження до бюджетів усіх рівнів можуть становити до 10 млрд дол. США на рік, скільки отримують країни, спів вимірні з Україною за туристично-рекреаційним потенціалом [1, с. 27]. Інтеграція України в міжнародне співтовариство, реалізація стратегій регіонального розвитку, впровадження ринкових методів управління як економікою в цілому, так і окремими підприємствами сфери рекреації та туризму повинне ґрунтуватись на маркетингових дослідженнях динаміки туристичного потоку та попиту на регіональний туристичний продукт, який виробляється і пропонується в регіонах України.

Сучасні проблеми глобалізації та інші чинники планетарної життєдіяльності людини вимагають застосування системної методології пізнання і практики, забезпечення цілісності та узгодженості інтеграційних процесів у суспільстві. Можна умовно виокремити два рівні регуляції суспільних процесів, а саме: приватний — праця на рівні умов громадянського суспільства, де, власне кажучи, і відбувається самореалізація індивідуума (підприємництво, вільний обмін результатами діяльності); публічний (державно-правовий), за допомогою якого підтримуються цілісність і гармонійність суспільства, а також взаємовигідна міждержавна кооперація. Важливо не тільки сприяти, а й забезпечувати їх взаємодію в інтересах як суспільства загалом, так і окремої людини. Принципи інституційної трансформації сфери рекреації та туризму закладено у Програму економічних реформ. Метою переходу України до сталого розвитку є забезпечення високої якості життя нинішнього і майбутніх поколінь шляхом збалансованого соціально-економічного і екологічного розвитку, відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природно-ресурсного потенціалу країни.

На нашу думку застосування державно-приватного партнерства (ДПП) як механізму реалізації нової регіональної політики в агрорекреаційній сфері дозволить: залучити нові ресурси для проведення реформ у регіонах України; знизити навантаження на видаткову частину державного та регіональних

бюджетів; залучити до реалізації інвестиційних проектів фінансові ресурси, що до цього перебували «у тіні»; перерозподілити ризики та посилити відповідальність сторін ДПП за реалізацію інвестиційних проектів на місцевому, регіональному рівнях тощо. Сучасна модель реформи регіонального управління повинна враховувати важливу роль у мобілізації, недозадіяного досі економічного потенціалу сільського зеленого туризму, що, у свою чергу, оптимальним чином буде поєднувати показники макроекономічного зростання з підвищенням доходів безпосередніх сільських домогосподарств, тобто сприятиме «соціалізації» економічного зростання [2, с. 237].

Дослідження проблем регіонального управління вказує, що одним із ключових інструментів розвитку територій є створення умов для зростання інвестиційної активності в туристично-рекреаційному секторі господарства. Так, наприклад, стратегічна мета розвитку сфери туризму та рекреації в Одеському регіоні - реалізація інвестиційної моделі зростання кількісних і якісних параметрів регіонального туристичного продукту та підвищення його конкурентоспроможності, потребує вирішення наступних завдань:

- розробка стратегії залучення інвестицій в сектор сільського зеленого туризму Одеського регіону у відповідності с загальною інвестиційною стратегією;
- покращення загальної інформованості потенційних інвесторів про можливості інвестиційних вкладень в об'єкти рекреаційно-туристичного комплексу Одеського регіону (розробка інвестиційних паспортів міст і районів Одеської області, створення детальних електронних карт міст і районів з виділенням об'єктів - вільних земельних ділянок, будівель і споруд, пропонованих для інвестування та їх описом; розробка каталогу інвестиційних проектів з приміщенням його на Інвестиційному порталі Одеської області;
- підготовка пакету інвестиційних пропозицій в сфері сільського зеленого туризму та його просування на інвестиційних форумах;
- створення інвестиційних фондів з пайовою участю приватного капіталу

вітчизняних і зарубіжних інвесторів для реалізації рекреаційних проектів регіонального рівня;

- здійснення за державний рахунок підготовки (інженерної, інфраструктурної) ділянок для перспективних суспільно значущих інвестиційних проектів з подальшою передачею приватним інвесторам;
- актуалізація фінансово-економічного механізму залучення інвестицій (розробка системи преференцій для різних секторів економіки регіону, введення довгострокових кредитів за пільговими ставками для інвестиційних проектів в сфері сільського зеленого туризму, розробка системи регіональних і продуктових грантів);
- оцінка доцільності встановлення спеціального режиму господарювання з відповідними податковими та інвестиційними пільгами (організація вільних рекреаційно-туристичних зон і визначення територій пріоритетного розвитку).

За даними Державного комітету статистики України, Одеський регіон займає 7 місце (після м. Київ, Дніпропетровської, Київської, Харківської, Запорізької та Львівської областей) серед областей та міст України за обсягом залучених прямих іноземних інвестицій на душу населення. В розподілу капітальних інвестицій туризм, як окремий вид діяльності не наведено. Можна проаналізувати динаміку інвестицій в інфраструктуру підприємств розміщення та харчування, а також в інфраструктуру закладів мистецтва, розваг та відпочинку, які належать до туристичної інфраструктури територій. Згідно з даними, інвестиції в інфраструктуру сфери готельного господарства та харчування склали у 2013 р. – 85741 тис. грн., що навіть менше одного відсотка від загальної суми інвестицій – 0,72%. Інвестиції в інфраструктуру закладів мистецтва, розваг та відпочинку склали 13000 тис. грн., або 0,11% від загальної суми інвестицій [3]. Дослідження даних щодо стану регіонального інвестиційного процесу в 2013 р. наводять до висновку, що спостерігається підвищення обсягів інвестицій у сфері гостинності на 46,07% та у закладах харчування на 17,32 % в порівнянні з 2012 р. (див. табл. 1). Отже, данні

дослідження свідчать про вкрай малі і недостатні інвестиції для розвитку туристичної інфраструктури в Одеському регіоні та необхідність розробки додаткових заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості туристичного сектору в регіональній економіці.

Таблиця 1

Динаміка інвестицій у сфері туризму і гостинності
Одеського регіону за 2010 – 2013 роки

Напрямки інвестицій	Од. вим.	Обсяг інвестицій, грн.				2013 у % до 2012
		2010	2011	2012	2013	
Усього по Одеському регіону	грн.	9723802	9347303	14631168	11872178	-18,86
	%	100	100	100	100	
Готельне господарство і організація харчування	грн.	208349	70914	59412	85741	44,32
	%	2,14	0,76	0,41	0,72	
Готельне господарство	грн.	182340	50833	55780	81480	46,07
	%	1,88	0,54	0,38	0,69	
Організація харчування	грн.	26009	20081	3632	4261	17,32
	%	0,27	0,21	0,02	0,04	
Сфера дозвілля, розваг і відпочинку	грн.	30562	54528	12927	13000	0,56
	%	0,31	0,58	0,09	0,11	

Джерело: складено автором на підставі [3]

Сучасні наукові підходи щодо реформування регіональної економіки визначають, що основними важелями структурних змін в секторі туризму та рекреації є:

- зростання обсягів фінансування туристичного сектору за рахунок залучення приватних інвестиційних ресурсів, у тому числі на основі державно-приватного партнерства;
- формування елементів «нової економіки» (сфери туристичних послуг та об'єктів регіональної інфраструктури). Це пов'язано з модернізацією існуючих та будівництвом нових об'єктів інфраструктури: аеропортів, залізничних вокзалів, готелів, транспортних магістралей, мереж

- телекомунікації, комунального господарства, міжнародних пунктів автомобільного пропуску, модернізація пунктів перетину кордону тощо;
- упровадження нових організаційно-управлінських підходів до розвитку туризму, поглиблення міжрегіонального співробітництва та виробничо-господарської кооперації на обласному і районному рівнях;
 - посилення підприємницької активності, поліпшення соціально-економічної ситуації в регіонах.

Таким чином, до основних інструментів політики регіонального розвитку потенціалу сільського зеленого туризму можна віднести: формування регіональних рекреаційних систем (формування екологічної мережі, взаємодія суб'єктів підприємницької діяльності, державна і регіональна підтримка галузі), державні цільові програми, угоди щодо регіонального розвитку та державне-приватне партнерство, програми подолання депресивності територій; розвиток місцевого самоврядування; територіальний маркетинг, підготовка управлінських і підприємницьких кадрів.

З метою популяризації винного і сільського зеленого туризму та залучення жителів сільських населених пунктів Одеського регіону до надання послуг у сфері туризму, в рамках фестивалю «Живе вино України-2013», який відбувся у травні 2013 року на території ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» (Овідіопольський район, смт Таїрове) було організовано функціонування спеціалізованої секції з презентації туристичних можливостей області у сфері винного, сільського зеленого та етнографічного туризму. Участь у фестивалі взяли власники сільських садиб області, які надають послуги у сфері сільського зеленого туризму, суб'єкти туристичної діяльності та місцеві винороби-аматори, які виявили бажання налагодити співпрацю з туроператорами області з метою створення у подальшому спеціалізованих туристично-екскурсійних маршрутів з відпочинком на базі сільських садиб та організації дегустацій вина власного виробництва. Для забезпечення подальшого розвитку сільського зеленого туризму і сприяння самозайнятості сільського населення, в рамках Програми розвитку туристично-

рекреаційної галузі Одеської області на 2011–2015 роки, в липні 2013 року було оголошено конкурс на кращий бізнес-план (проект) у сфері сільського зеленого туризму. Журі конкурсу визначило кращими наступні проекти: «Облаштування садиби для прийому туристів і проведення майстер-класів по домашньому виноробству» (с. Миколаївка, Білгород-Дністровський район); «Облаштування сільської садиби для проведення етно-фольклорних заходів» (с. Червона Коса, Білгород-Дністровський район); «Створення садиби «Джерело здоров'я» (с. Северинівка, Іванівський район). 24-26 квітня 2015 року у м. Одеса відбулася XII Міжнародна Асамблея туристичного бізнесу та Одеський туристичний фестиваль, в рамках яких відбулася низка заходів: конференція "Туризм як фактор мирного співіснування", семінар "Туризм: рухаємося до Європи. Правила руху", тренінг "Екологічний і винний туризм – розробка та маркетинг туристичних продуктів", презентація туристичного потенціалу Одеської області та інших регіонів України, зокрема: Тернопільської, Волинської, Львівської, Сумської, Івано-Франківської, Дніпропетровської, Харківської областей тощо.

Для подальшого просування «зеленого» туризму в Одеській області, в 2015 р. з'явився власний веб-портал - greenodessa.com, присвячений екологічному відпочинку. Даний сайт надає можливість користувачам ознайомитись із всіма послугами у сфері «зеленого» туризму регіону, а також отримати корисну інформацію безпосередньо для провайдерів туристичних послуг. Така ініціатива виконана в рамках проекту «Туризм як каталізатор економічного розвитку сільських територій», який фінансується Європейським Союзом та реалізується Одеським обласним агентством реконструкції та розвитку. Структура сайту розроблена для максимально зручного пошуку туристичних об'єктів, новин та іншої корисної інформації. Так, користувач може здійснювати навігацію завдяки мапі районів Одеської області, кожен за яких містить інформацію про свої туристичні можливості, або за видами туризму. Також до послуг користувачів надається календар подій та актуальні новини. На сайті мається можливість реєстрації користувача, що надає можливість йому додати туристичні об'єкти, власні садиби та послуги з

розміщення або «зелені» тури. Слід зауважити, що концепція наповнення порталу побудована навколо самостійного заповнення інформації туристичними провайдерами Одещини.

В той же час, як показали дослідження розвитку аграрного сектору Одеського регіону, в області спостерігається негативна тенденція щодо погіршення та депресивності соціально-економічного розвитку в локальних регіонах, на що вказують фактори природного приросту населення, щільності сільського населення, частка зайнятих у сільському господарстві, рівня середньої заробітної платні [4, с.178]. Для зменшення впливу цих чинників, на наш погляд, в регіоні необхідно почати формувати мережу «зелених» садиб, розташованих на рекреаційних територіях, спрямовано орієнтовану на обслуговування «зелених» туристів, які задіяні на маршрутах сільського туризму [5, с.113].

За офіційними даними джерел статистики, досліджень науковців щодо стану організованого туризму, Україна є туристичною країною, яка відправляє своїх громадян більше ніж приймає іноземців на своїй території. У 2014 році розподіл між окремими видами туризму в Україні становив: загальна кількість обслугованих туристів – 2216957 осіб (100,00%); в'їзний туризм – 16618 осіб (0,75%); виїзний туризм – 1925344 особи (86,85%); внутрішній туризм – 274995 осіб (12,40%). До політичної кризи, питома вага в'їзного туризму у загальному обсязі складала 7,21% у 2013 р. та 9,80% у 2012 р. Зменшується питома вага внутрішнього туризму в цілому в державі, як у відносному, так і в абсолютному вираженні – у 2012 р. вона становила 24,00%, а у 2014 р. – 12,40%. Також, зменшився на 37,32% загальний обсяг туристів і в Одеській області в порівнянні з 2012р., що відповідає 13 місцю (див. рис. 1). Позитивне значення даного показника спостерігається тільки у м. Київ, а найбільше зменшення у відсотковому вираженні у Луганській, Донецькій, Чернігівській та Кіровоградській областях [6].

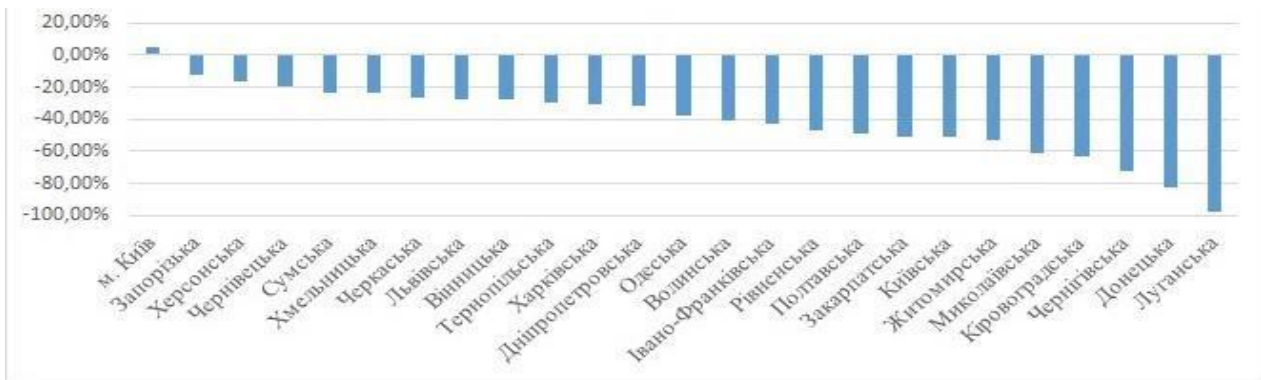

Рис. 1. Зміна загального обсягу туристів в регіонах України за 2014 рр.

Джерело: складено автором на підставі [6]

Показниками регіонального розвитку сільського зеленого туризму може слугувати кількість садиб, кількість розміщених туристів, обсяг туристичного потоку, що кількісно відображує фактичне перебування туристів на даній території. Розглядаючи структуру туристичного потоку сільського зеленого туризму за регіонами України можна зробити висновок про потенціал розвитку територій щодо розвитку даного напрямку туризму [7, с. 68]. У 2013 році, загальна кількість обслужованих туристів за видом сільського зеленого туризму досягла – 49 948 осіб, що складає 7,1 % від загального туристичного потоку во внутрішньому туризмі (702615 осіб), з них в Одеському регіоні 1 566 осіб або 3,1% від загального обсягу за цим видом туризму (див. табл. 2). Доходи підприємців від наданих послуг в сфері сільського туризму регіону, склали 420,8 тис. грн. або 2,5 % від загального обсягу. Розподіл об'єктів розміщення (садиби) за регіонами вказує що лідерами є Івано-Франківська (184 садиби), Львівська (36 садиб), Чернівецька (16 садиб) області [8, с.50].

Таблиця 2

Основні показники розвитку сільського зеленого туризму в Україні та Одеському регіоні у 2013 р.

Регіон	Кількість садиб, одиниць	Кількість розміщених, осіб	Середня місткість садиб, місць	Доходи від наданих послуг (без ПДВ, акцизного податку і аналогічних платежів), тис. грн.
Україна	285	49 948	12,6	16 966,7
Одеська область	7	1566	13,1	420,8

Джерело: Складено автором за даними [7]

На даний час, в регіоні реалізується проект «Туризм як каталізатор економічного розвитку сільських територій», який розпочався у липні 2014 року, спрямований на розвиток туристичної інфраструктури у сільських районах Одеської області. Так, за планом проекту, буде створено два кемпінга у Біляївському та Роздільнянському районах. Загальний термін реалізації проекту складає 24 місяця, за який буде витрачено біля 380 тис. євро. Вперше два райони Одеської області – Біляївський та Роздільнянський – були презентовані об'єднаним стендом на Міжнародній туристичній виставці UITT «Україна – подорожі та туризм 2016». Завдяки спільним зусиллям партнерів Проекту «Туризм як каталізатор економічного розвитку сільських територій», а також активної участі Біляївської міської ради та Роздільнянського туристично-інформаційного центру відвідувачі виставки отримали можливість відкрити для себе чудову природу Одеської області та дізналися про різноманітні варіанти відпочинку на території Біляївського та Роздільнянського районів.

Визначення сільського туризму пріоритетним шляхом розвитку сільських територій і населених пунктів, тобто посилення формуючих гарантій держави, дозволяє значно прискорити процес становлення організаційно-правової та фінансово-економічної основ цього виду підприємницької діяльності у сфері сільського туризму. На наш погляд, для формування регіональної та державної бази статистики підприємницької діяльності в сфері надання послуг з розміщення, які мають відношення до сільських територій, треба провести узгодження категорій «агросадиба», «Українська гостинна садиба» (терміни, які репрезентує Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні) до вимог ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення», де визначено індивідуальними засобами розміщення туристів «сільський будинок», «фермерський будинок», а колективним засобом розміщення – «агроотель» [9]. Такий підхід зумовлений тим, що туристична діяльність у сфері сільського зеленого туризму відрізняється від туристичної діяльності в цілому тим, що суб'єктами надання туристичних послуг є не професіонали, а господарі селянських особистих, підсобних та фермерських

господарств, які спираються на наявні місцеві ресурси. Подальше формування механізму реалізації державної політики України у цій сфері, сприятиме заохоченню сільського населення до розвитку приватної ініціативи, до забезпечення самозайнятості та підвищення рівня і якості життя на селі. Отже, це значно прискорить реструктуризацію сфери гостинності в сільському зеленому туризмі на підприємницьких засадах їх розвитку та забезпечить гарантії якості послуг, що надаються [10, с.75]. Обґрунтування доцільності розгляду цих питань і запровадження заходів і засобів правового регулювання проблемної сфери розвитку туристично – рекреаційного підприємництва, визначається насамперед через неузгодженість і непрозорість нормативно-правової бази, що не дозволяє ефективно здійснювати обраний вид діяльності навіть в умовах спеціальних законів вузької спрямованості. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що подальший розвиток підприємницької діяльності в сфері сільського туризму буде формуватися за рахунок диверсифікації таких видів діяльності суб'єктів господарювання в рамках існуючого державного механізму регулювання підприємництва: надання характерних та супутніх туристичних послуг, реалізація туристичних товарів та рекреаційних послуг суб'єктом господарювання як туристичним агентом; залучення місцевого населення до підприємницької діяльності з туристичного супроводу індивідуальних туристів та туристичних груп; посередницькі послуги з бронювання та оренди «фермерських будинків», «сільських будинків» як індивідуальних засобів розміщення не готельного типу, визначених державним стандартом.

Список використаних джерел

1. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ – К.: НІСД, 2015. – 92 с.
2. Нездоймінов С. Г. Державне – приватне партнерство у сфері рекреації та туризму в контексті соціальної відповідальності / С. Г. Нездоймінов, Н. М. Андрєєва // Соціальна відповідальність влади, бізнесу, громадян: монографія: у

- 2-х т. / за заг. ред. Г. Г. Півняка; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. – Д.: НГУ, 2014. – Т. 2. – С. 231–237.
3. Інвестиційна стратегія Одеської області на 2011 – 2015 роки. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ved.odessa.gov.ua/clov-programi/>
4. Нездоймінов С. Г. Підприємницький вектор розвитку регіонального туризму: монографія / С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Пальміра, 2011. – 344 с.
5. Нездоймінов С. Г. Соціально-економічні передумови формування територіальної мережі агротуризму / С. Г. Нездоймінов, Н. М. Андрєєва // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – № 3 (33). – С. 110–114.
6. Шикіна О. В. Моніторинг туристичного потоку в контексті стратегії регіонального розвитку / О. В. Шикіна, С. Г. Нездоймінов // «Dezvoltarea sistemelor sociale și economice într-un mediu competitiv la nivel global», conferinta internationala știintifico-practica, 29 februar, 2016. – Chisinau, 2016. – p. 167 – 171.
7. Герасименко В. Г. Аграрний туризм як вид підприємництва: монографія / В. Г. Герасименко, С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Пальміра, 2011. – 178 с.
8. Туристична діяльність в Україні у 2013 році: статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 272 с.
9. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення: ДСТУ 4527:2006. – [Чинний від 2006-10-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2006. – 28 с.
10. Кудла Н. Є. Сільський туризм. Основи підприємництва та гостинності. Навчальний посібник / Н. Є. Кудла. – К.: ЦУЛ, 2015. – 152 с.